

SCHOPENHAUER

EDO

ZORIONIK-EZA

Jo dezagun jauregi bikain bateko semea zaitugula, ta zure aitak, gau batean, leio garaie-netik bere burua leize-zokoraino bota duela, ta gutxi-bora-beera umezurtz zaitugula bein betiko. Ezbear au kaxkarra bailitz, beste okerrago bat duzu oraindik: amak etzaitu maite. Berak lan aski baitu burua apaindu ta liraintzen, ta eskuartean dituen txanponak gau-jolas ta antzeko billera "e-gokietan" alperrikaltzen. Ta okerrera dena, ba-duzu oraindik etsai gaiztoagorik: zeure odol ta jatorritik datorkizun izakera illun ta gorrotokorra. Geurera iritxiaz, ba, Arthur Schopenhauer'ek auk denak zituen berarekin.

Etxe aberatseko semea zen; baiña dirua ta zoriona ez dira beti senide... Goiz batean, aita leiotik erori-edo zela-ta, illik aurkitu zuten, ta amak, berriz, diruduna ta apaiña izan arren, etzuen noski kaskoa patrikak ainbat betea.

1788'ko otsaillean jaio zitzaigun filosofilaria Dantzing urian. Aita judutarra ta negozio gizona. Aita-semeak ongi konpondu ziran beti, ta onek leialki maitatu zuen. Etxean etzuen bere barneak eskatzen zion pakerik topa, gurasoak ez baitziran elkarrekin ongi etortzen.

Aitaren eriotza ondoren, Weimar'era, amagana, jo zuen, ez ordea onekin mokokaren bat izan gabe. Emen ekin zion filosofia ikasteari; geroxeago, 1809'an gaude, Goettingen'era pasa zan eta ondoren Berlin'a. Emen iru maixu famatu zeuzkan: Hegel (etzion entzun nai izan), Fichte ta Schleiermacher.

Bere filosofiaren oinarri dan "Die Welt als Wille und Vorstellung" 1819'an argitaratu zuen; baiña amestutako aintzarik etzen urreratu.

Hegel'en aurka ekiten dio 1820'an; baiña ez du nozki etsaiak ainbat indar, eta galdu egiten du burrukaldia. Berriz ere porrot egin digu gure filosofilariak. Parre ta iseka egiten diote Berlin'go Unibersidadean... Gizarteak baztertu duen onengantik entzun bearko dituzte bai asto beltxarenak Hegel ta bere lagunek! Edonork suma dezake nolako puntzunia gaiztoz ixkribatzen duen bere lumak... Berak ez du gizonik bear; maiteago du lagun bakar duen bere zakurra. "Norberaren gizarterako joera, adimen kaxkarraren parekoa da", ta "mundu ontan oinbeste gaitz ditugunarren, guziotan okerreña gizarteña".

Ainbat bakar-ordu ezinjasanetan irrikatutako ohorea "Parerga und Paralipomena" liburuak eman zion. Amaikatxo izardiei zor zitzaien omena! Liburu au aztarnatuko dut batez ere lan ontan.

1860'ko agorrean il zan, bere aintza-gosea ozta-ozta aseta. Beraz, aurten ospatzen dugu bere eriotzaren leenbiziko urtebetetzea.

• • • • •

Schopenhauer'en ontologia, izan-jakinza labur dezagun. Mundua naia da; mundua nai-izateak egin du. Nai, gose, irrika batek sortu du mundua. Nai au gabe, izate-borondate au munduan ez balego, ludiak ez luke izaterik, ezereza litzake bera.

Borondate-sortarazle au nun bizi da? Leenbizikoz, gizonagan. Borondatearen lenengo txokoa gure barruko barruenean dago; borondate unibersal au pilpilka astean, esnatzen da gure Borondate au. Borondate orokorra nai-izate utsa da: Bere izatea, esentzi dena, naia da. Besterik ez. Naiak, berriz, borondate utsa izanik, beti zerbait nai du, ta leenengo naia sujeto izatetik objetu,

kizun, izatera iristea da. Jatorrizko gose au asetzeko sortzen du gure gorputza. Gere gorputza da, beraz, leenbiziko objektua. Gorputz au, Borondate unibersalak egiña danez, bere irudira moldatu du; txikian, Borondate nagusi orren irudi bat da: Borondatearen leenen agerpena. Gure gorputzaren izatea ere naiezkoa da. Etxe bat arriz egin oi dugun bezelaxe, gure gorputza ere borondatez mamitua da. Axalean gelditu gabe errealidade onen ezurreraiño joan bagaitez, nai-izatea aurkituko dugu soilik. Gai onezaz osatu da gure gorputza.

Gorputza Borondate utsa da; onegatik, gorputzak ere derrior izan bear du gose bat. Beste Borondate nagusiaren leenengo gosea, Edozein borondateren estrinako ametsa, berriz, nai onen agerpen, errepresentaziño, izango dan kreatura, sorkari bat sortzea da. Guregan dugun objetibatze-gose, kizun-grina kanpora jaurtitzean, mundua jaio egin da. Lurraren erraietatik, ixil-mixilllean aziak lora edo zugaitz bat ematen duen lez, guk ere, izkutaturik daukagun ortatik, mundu osoa sortzen dugu.

Jakiña, gu munduan agertu aurretik ere zerbait ba-zen ludian; zerbait ori, ordea, etzen mundu objetibu, kizundun, au, Borondate utsa ta sujetibua baizik. Borondate nagusi onetatik jaio dira gaiñerako borondate txiki ta objetibu guziak: gu ta mundu osoa.

Kosmo dena, sustraian, nai ta gosea da. Eta mundu guzia Borondate bakarrezkoa izanik, nla ditugu oinbeste izaki koxkor? Emen etxe bat, or zugaitz bat, arutzago liburu bat... mundua zatiturik, bereizia, ta erabat banatua daukagu, ta ala ta guziz ere mundua izaki bakarra dela dio Schopenhauer'ek. Ludia, berez, bakarra da, dena Borondatez osatua da-ta; baiña onek ez du esan nai sorkari artean nolabaiteko zatiketarik ez dagoenik. Izaki asko egotea ez dator, ordea, munduaren esentzitik, esentziz denok bat baitire; fenomeno ori beste zerbaitek sortu du: Borondateak, kizuntzean, artu dituen mailla desberdiñetatik jaio da banatze ori. Kreaturen ataltzea ez da, ba, berezkoa, maillazkoa baizik.

Era askotan agertzen da Borondate unibersal au. Bizigabeetan, fisika ta kimikako lege-

ei jarraituaz; bizidunetan, bizi-legeak beteaz; gizonagan pentsatuaz...

Betiko gose onek problema garratz bat itsasten die izakiei: beti "in fieri", beti bidean ibiltzea, inoiz elburura iritxi gabe ibilli bearra. Egarrri bat asetzeak beste millaka bear berripizten dizkio sorkariari. Bear gorrian ibilli dabil beti. Eboluziño amaigabe ta noragabe onek oiñaze beltza dakar mundura, Borondatearen jomuga ez baita INORA joatea, joate utsa baiño.

Ibilli bear onek, eta inoiz jomuga ez eskuratzeak min-dardaraz jartzen gaituzte. Giza-bizitza, mingotsa ta ezin eraman da. Izatea, berez eta derriorrez, zoritxarra da, ez daukagu inola ere zoriona lortzerik. Alperrikako ametsa! Zoriona...bizitzan alegin guziz arrapatu nai dugun mitxeleta egalaria. Oa, oa atzetik, baiña beti igesi doakikek; ez duk mundurako egiña.

Irazaki, kreatura, guziok elkarren artean gudaldi beltza darabilkigu. Ez dago pakerik. Gure izatea gordetzeko, barneak albokoaren odola eskatzen digu. Arrazoigabekoen artean burruka au tamalgarria bada, areago arrazoidunongan, gure izatea zer eta nolakoa den ba-dakigu-ta. "Zoritxarrezko borondatea" da mundua.

Zoriona, edo obeto, zoritxarrik eramankorrena nai badugu, Nirwana'ko ezerez-loa da bide bakarra: Ez ikusi, ez jakin, ezerez sumatu...Orra or zoritxarrik jasangarriena. Ta zergatik ez gere buruak il? A, alperrikako lillura da ori, eriotzak ez baikaitu ezereztan, gure gorputzetik atera ta Borondade orokorrean murgiltzen baiño: Oiñaze-jantzi berriz apaintzen du bakarrik.

Schopenhauer beraren "Parerga und Paralipomena"-ri jarraituaz, ikus dezagun zoritxarrik gabe nola bizi gaitzekan.

• • • • •

Schopenhauer'en eudemnologian lema au aurkitzen dugu: "Jakintsuak ez du inoiz zoriona billatzen, zoritxarrik-eza baizik". Berorik ez dagoenean sumatzen dugun ori omen da otza; orobat gertatzen da zorionarekin ere: oiñazerik ez dugunean, sentitzen dugun zera ori da zoriona. Beraz, dena negatibua. Zoriona aurkitzeko, oiñazea uxatzen

saiatu bear dugu, ez atsedean atzetik ibilli.

Bizitza ez da goza dezagun, berarekin jasan eta lenbaitlen bidertzean utz dezagun baiño. Gizonik zoriontsuena alik sufrimendu gutxien izan duena da. Mundua zerutxo bat dela uste dutenak egia oso urruti dute; gertuago dabiltz mundu au inpernu bat dela diotenak. Saia gaitzen, bada, sugarretatik iges egiteko aterpe bat billatzen. Oso zoriontsu izateko, biderik egokiena zorigaiztoko ez izaten alegintzea da. Esistentzia ez da benetan balio aundikoa, obe genuke ez balitz, eta, berari uko egitea da jakinduririk bikaffena. Platon'ek diona: "Ez dago mundu ontan gure buru-austeen din dan giza-eginkizunik".

Zorionaren atzetik ibiltzea ez da zozokeri bat beßerik. Zorion positiburik ez dago munduan. Bai igeskorra zoriona! Zorion au idorotzearren, amaikatxo inosokeri asmatu ditu gizonak: gizarteko pesta, karta-joku... Artifizialki, gezur utsez, sartu nai dugu alaitasuna. Bai, dei egiten diogu jendeari; ba-datoz guztiak gezur-erromeri ontara; baiña bat palta da: alaitasuna... Eta bere billa etorriak giñan(!). Gezurra... gezurra darie pesta oieri; ez dugu, ordea, gere bururik engañatzen. Etiketa asko, komeri geiegi, ta guzion frutuak oiñaze edo gogaia.

Bakardadeak soillik, ez gizarteko txepelkeriak, eman dezaiguke zoriona. Zorionak libertadea dauka oiñarritzat eta askatasunik ez da bakardadean baiño. Gizonoi gizartean "puerco espín" edo oiei gertatzen zaiena jasotzen zaigu: Elkarren zoriona egin nairik, zenbat eta geiago ondortu eta estutu, neurri berean elkar samintzen dugu. Jokabide au, ordea, adimen gutxikoena da: nota bat bakarrik dute soinu oiek, eta jakiña, ezin atera doiñurik orrelako adimen-txistuari ta albokoarekin kartu bear; Adimen aundiko gizonak bestela egiten du: nota askoko txistu oso bat daukanez, bakarrik jo dezake doiñu osoa eta ez du besteren bearrik.

Zorionak lagun eta etsai asko ditu. Zoriona guban, gure biotzean, dago ta bertan jaiotzen da, ez du beste iturbururik. Orregatik ez dago tenperamendu alaia bezin oiñarri egokirik gure zorion edo zoritxargabetasunarentzat, gere joera berezi ontatik jaio baititeke. Gure zorionera

iristeko, beste bide asko ere ba- dira. Leenbizi osasuna; aitatu dugun temperamenduak ainbat inportzia baitu. Osasun gabe, aberatsa zoritxarreko da, ondasun guzietan gureena osasuna dugun ezkerro, ta berarekin langillea bere onean dago beti.

Bigarren gauzen edo gertakarietako dugun eritzia. Eritzi au temperamenduak ematen digu. Onen garrantzia ezagutzeko ez daukagu gizartean gertatzen dena begiratzea besterik: ez-bear baten aurrean, batek negar-zotinak izango ditu, ta besteak ez du parre besterik egingo. "Gauzek ez dute gizona kezkatzen, oiei ezartzen dizkien eritzi ta ikuserak baizik" (Epikteto). Temperamendu alai ta errebatentzat bizitza alai izango da; erneagarrarentzako, berriz, ez du munduak irriparririk.

Zorion-billaketa onetan bi etsai bideratu dakizkiguke: oinazea ta asperkeria. Oinazea, gure indar ta aalmenak beartzean, gaineratzen zaigu. Etengabeko gudaldiak nekatu ta makurtu egiten du gure izakera; sentimena asarretu egiten dela esan genezake. Lan egin bearrak sortzen du oinazea.

Gogai aspergarria bestaldetik datorkigu. Bizitzako nekeetatik iges eginik, sentimena amostu egiten da. Egunean eguneko berdintasunak ito egiten du, eta bereala egote galgarri batek menderatzen gaitu. Bi arrisku auetatik iges egin bear dugu; baiña, gogoan euki, batengandik urruntzen geranean, besteagana urbiltzen ari gerana.

Bion, oinaze edo gogaiaren, arteko tarte berdintsuan jartzen geranean, iritxiko dugu zoritxargabetasunik iraunkorrena.

Onatx nola aizatu dezakegun oinazea. Bizitzako bearrei darien gaitza dugu au; baiña bear aukeratu egin ditzazkegu, gelenok ez baitira benetakoak, sasi-bearrak baiño. Benetakoak bi auetara erakar genitzazke: jantzia ta lapikoa. Aukeratu bear-bearrekoak, gainontzekoak gabe ere bizi gaitzazke. Ala ere, aberastasunak ba-du alderdi bikain bat: gizonengandik aska egin gaitzazkela, eta gere buruari jabeago biurtu. Aberastasunak, aspergarria uxatzeko dira bereziki ego-kiak.

Bizitz-gogaia aienatzeko, adimen zorrotz bat bear dugu, espiritu indartsu batek bakarrik eman baitezazkiguke asperkeritik iges egiteko

egalak. Bizitzako bearrak urrituta, oinperatzen dugu oiñazea; baiña samingabe egoteak aspertu egiten gaitu: ona atetik bialí dugun oiñazea lei-otik sartu. Gogaia itotzeko barne aberats bat bear dugu. Gaiñera, gure arimako ondasunengan tinkatzen dugun zoriona ez dezaiguke inork ken. "Kanpotik ez dezakegu gauza aundirik itxaron". "Eren buruekin naikoa dutenentzat da zoriona" (Aristotele).

Jakituria eta zoriona berdindu egiten dira. Jakituri gabeko zoriona ameskeria dugu. Buruariñak ez du inoiz zorionik izango; jakintsuak, berriz, beragan dauka zorion-iturria: bizitz-be-arrengandik askatu da, eta ez diteke asper, adimena, munduan aurki ditezken jostailu bikaiñe-nez betea daukalarik. Barnean dituen pentsamendu-ekin aski du. Bizitzan diren bear denak bereala ase ditzazke, adimenekoak baitire, eta or dauzka berak aberastasun guztiak. "Gizonik adimentsuena da zorionekoen". "Kanpoko ondasunak, berriz, ur gazia bezela dira: zenbat eta geiago edan, ainbat aundiagoa egarria".

Schopenhauer'en eudemonologia antatik ondore au dator: aberats eta oso burutsu ez dena ez diteke izan zorioneko. Gure zorion-bizitzak, esan dugunez, bi etsai dauzka, oiñazea eta asperkeria. Gogaia au iltzeko, adimen aundi bat bear dugu; baiña adimena landu egin bear da; eta ontarako astia eta egokitasuna derriorrekoak dire; au, ordea, dirurik gabe ezin. Ba-daki Schopenhauer'ek txanponaren premia, eta onegatik diotsa aitari: Eskerrak, aita, ondasunak utzi dizkidazulako, auek gabe ez bainuen izango nere filosofia sortzerik, ezta onek kendu dizkidan zoritxar oiekin bizitzerik ere.

Zorigaiztoko gu, aberastasun eta filosofigabeak geranok!

Intxausti'tar Joseba, ofm.
-Arantzazu 'koa-